

Editörler

Prof.Dr. Mustafa Alıcı - Doç.Dr. Süleyman Turan

DİNLER TARİHİ I-II

Yazarlar

Prof.Dr. Ahmet Güç
Prof.Dr. Ahmet Hikmet Erođlu
Prof.Dr. Ali İhsan Yitik
Prof.Dr. Cengiz Batuk
Prof.Dr. İskender Oymak
Prof.Dr. Kemal Polat
Prof.Dr. Mustafa Alıcı
Doç.Dr. Eldar Hasanođlu
Doç.Dr. Ramazan Adibelli
Doç.Dr. Salih İnci
Doç.Dr. Süleyman Turan
Dr.Öğr. Üyesi Abdulkadir Kıyak
Dr.Öğr. Üyesi Halil İbrahim Şenavcu
Dr.Öğr. Üyesi Halim Işık
Dr.Öğr. Üyesi Hatice Dođan
Dr.Öğr. Üyesi Hüseyin Köftürcü
Dr.Öğr. Üyesi Necati Sümer
Dr.Öğr. Üyesi Nihat Durak

Editörler
Prof.Dr. Mustafa Alıcı - Doç.Dr. Süleyman Turan
Dinler Tarihi I-II

ISBN: 978-605-9498-25-8

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

1.Baskı 2018

Bu kitabın basım,yayın ve satış hakları Lisans Yayıncılığa aittir.Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik,elektronik veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz basılamaz ve dağıtılamaz.

Hamit Işık

Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A
Avcılar-İSTANBUL
e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr
www.lisansyayincilik.com.tr

ÖNSÖZ

Dinler Tarihi, genel din olgusunu, insanlığa ait dinleri ve onlardan ortaya çıkan fenomenleri (dinde ortaya çıkan her türlü kutsal olgu ve tezahürleri) tarihsel süreç içinde mukayeseli bir şekilde inceleyen bir bilimdir. Dolayısıyla Üstün Güç veya güçlere “iman etmeyi” amaçlayan teolojilerin aksine Dinler Tarihi, normatif olmayan, bağımsız bir antropolojik disiplindir. Bu kuşatıcı karakteriyle disiplin, hem mahalli hem de evrensel dinî değerleri konu edinir.

Bu metodolojik yapısıyla Dinler Tarihi, aynı zamanda bir taraftan tüm bilinen teolojileri ve onlardan ortaya çıkan farklı kültürel formları kucaklarken diğer taraftan daha özel olarak bir dini kültürün ortaya koyduğu kutsal tecrübelerini incelemek üzere bilimadamına “içerden” yaklaşabilmesine fırsat vererek dinlerin sosyolojik, ekonomik ve siyasi bağlamlarına da yoğunlaşmasına imkan sağlamaktadır. Böylece çok boyutlu yaklaşımlara sahip Dinler Tarihi, sahip olduğu dinamik konularıyla insanlığın hizmetinde çalışmalarını sürdürmektedir.

Elinizdeki kitap, İlahiyat fakültelerinde okutulmakta olan Dinler Tarihi lisans derslerinin müfredatı göz önünde bulundurularak bizzat bu derslere girmekte olan, her biri konunun uzmanı değerli Dinler Tarihçileri tarafından kaleme alınmıştır. Eser hazırlanırken bölüm yazarı akademisyenin üslubuna saygı duyulmakla beraber Dinler Tarihi'nin terminolojik ve yöntemsel çerçevesine bağlı kalmaya azami dikkat edilmiştir.

Eserin ortaya çıkmasında katkı sağlayan değerli hocalarımıza ve Lisans Yayıncılığın değerli ekibine ilgi ve gayretleri için teşekkür ederiz.

İstanbul, 2018

Editörler
Prof. Dr. Mustafa Alıcı
Doç Dr. Süleyman Turan

İÇİNDEKİLER

Önsöz	III
Bölüm 1 BİR DİSİPLİN OLARAK DİNLER TARİHİ	15
1.1. Dinler Tarihi'nin Tanımı ve Karakteristik Özellikleri	16
1.2. Dinler Tarihi'nin Temel Konuları	17
1.3. Dinler Tarihi'nin Tarihçesi	18
1.3.1. Batı'da Dinler Tarihi'nin Tarihçesi	18
1.3.2. İslam Dünyasında ve Türkiye'de Dinler Tarihi	19
1.4. Dinler Tarihi'nde Yöntemsel Yaklaşımlar	23
1.4.1. Tarihsel Mukayeseli Yaklaşım	23
1.4.2. Fenomenolojik Yaklaşım	26
1.4.4. Eliade Sonrası Dönemde Yeni Yöntemler	29
Yararlanılan Kaynaklar	32
Bölüm 2 DİNİ ANLAMAYA DOĞRU (Din Tanımları ve Dini Kaynağı Konusundaki Teoriler)	33
2.1. Din Kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamları	34
2.2. Din Tanımları	35
2.2.1. İslam'da Din Tanımları	35
2.2.2. Batıda Din Tanımları	37
2.3. Din Tasnifleri	38
2.3.1. İslam Bilginlerine Göre Din Tasnifleri	38
2.3.2. Batıda Din Tasnifleri	40
2.4. Dinle İlgili Terimler	40
2.5. İslam'a Göre Dinin Kaynağı	43

2.6. Dinin Kaynağı Konusundaki Batılı Teoriler	44
2.6.1. Animizm	44
2.6.2. Animatizm	45
2.6.3. Atalar Kültü	45
2.6.4. Yüce Tanrı İnancı	46
2.6.5. Büyü	47
2.6.6. Totemizm	48
2.6.7. Kutsal	49
2.6.8. Naturizm	49
2.6.9. İlk Monoteizm (Urmonoteismus)	50
Yararlanılan Kaynaklar	52

Bölüm 3 MİTOLOJİ

55

3.1. Mit, Efsane ve Masal	57
3.2. Arkaik Yunan'da Mit	60
3.3. 19. Yüzyılda Batı'da Mit Düşüncesi	62
3.4. Fenomenolojik Açıdan Mit Kavramı	66
3.5. Mit Türleri	68
3.6. İnanan Açısından Kutsal Bir Anlatı Olarak Mitin Anlamı	74
Yararlanılan Kaynaklar	76

Bölüm 4 GELENEKSEL TÜRK DİNİ İNANÇLARI

79

4.1. Türklerin Eski Dinlerinin Adlandırılması	82
4.2. Geleneksel Türk Dini	83
4.2.1. Gök Tanrı İnancı	84
4.2.2. Yer-Su İnancı (Tabiat Kuvvetlerine İnanma)	87
4.2.2.1. Dağ Kültü	88
4.2.2.2. Taş-Kaya Kültü	90
4.2.2.3. Ağaç Kültü	91
4.2.2.4. Ateş Kültü	92
4.2.2.5. Su Kültü	94
4.2.3. Atalar Kültü	98
4.3. Kamlar	100
4.4. İbadet ve Törenler	101
4.4.1. İbadet Çeşitleri ve Yapılış Şekilleri	102

4.4.1.1. Saçı ve Yalama	102
4.4.1.2. Yağmur Yağdırma	102
Yararlanılan Kaynaklar	104

Bölüm 5 KONFÜÇYANİZM

107

5.1. Konfüçyüs'ün Hayatı	109
5.2. Konfüçyanizm'de Tanrı Anlayışı	111
5.3. Konfüçyanizm'de Kutsal Metinler	112
5.3.1. Beş Klasik (Wou King)	113
5.3.2. Dört Kitap (Se Chou)	117
5.4. Konfüçyanizm'de Mabet ve İbadet Anlayışı	119
5.5. Konfüçyanizm'de Ahlak Sistemi	121
5.6. Konfüçyanizm'de Evren Anlayışı	126
Yararlanılan Kaynaklar	128

Bölüm 6 TAOİZM

131

6.1. Taoizm'in Kurucu Düşünürü Lao-Tsu	138
6.2. Taoizm'in Kurucu Metni <i>Tao Te Ching</i> ve Diğer Kutsal Metinler	141
6.3. İnanç ve İbadet Anlayışı	145
6.4. Taoizm'de Mezhepler	147
Yararlanılan Kaynaklar	148

Bölüm 7 ŞİNTOİZM

149

7.1. Japonların Din Algısı	150
7.2. Şintoizm Kavramı ve Tarihi	152
7.3. Temel İnançlar	154
7.4. Mabet ve İbadet	157
7.5. Kutsal Metinler	160
7.6. Yaşam Şekilleri ve Mezhepleri	161
7.7. Hayat Evrelerinde Şintoizm	162
7.8. Bayramlar	166
Yararlanılan Kaynaklar	172

Bölüm 8
HİNDUİZM

177

8.1. Hinduizm'in Oluşum Tarihi	180
8.2. Hindu Tanrı İnancı	185
8.3. Karma-Tenâsüh Öğretisi	188
8.4. Hindu Yoga Öğretisi	191
8.5. Hindu İnek Tapımı	195
8.6. Hinduizm'e Göre İnsan ve Yaratılışı	197
8.7. Hindu Kast Anlayışı	197
8.7.1. Sruti (vahye/ilhama dayalı eserler)	199
8.7.1.1. Vedalar	199
8.7.1.2. Brahmanalar	202
8.7.1.3. Aranyakalar	203
8.7.1.4. Upanişadlar	204
8.7.2. Smriti (İnsan aklının eseri kitaplar)	205
8.8. Hinduizm'de İbadet	207
8.9. Başlıca Hindu Mezhepleri	210
8.10. Modern Dünyada Hinduizm	212
Yararlanılan Kaynaklar	215

Bölüm 9
BUDİZM

217

9.1. Buda'nın Hayatı	220
9.2. Budizm'in Tarihi	223
9.2.1. Budist Konsiller ve Kuruluş Dönemi	223
9.2.2. Kral Aşoka ve Kurumsallaşma Dönemi	225
9.2.3. Klasik Dönemden Günümüze Budizm	227
9.2.3.1. Budizm'in Hint Kıtası Dışında Yayılma Alanları	228
9.4. Budist Kutsal Metinleri	230
9.4.1. Tripitaka/Pali Kanon	230
9.4.2. Diğer Metinler	231
9.5. Budizm'in Öğretileri	231
9.5.1. Bağlımlı Varoluş İlkesi	233
9.5.2. Dört Soylu Hakikat ve Sekiz Dilimli Yol	234
9.5.3. Karma İnancı	237
9.5.4. Nirvana	238
9.6. Budizm'de İbadet	239

9.6.1. Dini Yükümlülükler	239
9.6.2. Ferdi İbadet:	241
9.6.2.1. Dua Tespihleri	242
9.6.2.2. Meditasyon	242
9.6.3. Toplu İbadet	244
9.6.3.1. Dini Günler ve Festivaller	244
9.6.3.2. Hac İbadeti	245
9.7. Budizm’de Mabet	245
9.8. Budist Mezhepleri ve Ekolleri	247
9.8.1. Hinayana ve Mahayana	247
9.8.2. Ch’an/Zen Budizmi	247
9.8.3. Lamaizm	248
Yararlanılan Kaynaklar	250

Bölüm 10 **CAYNİZM**

253

10.1. Tarihsel Gelişimi ve Yayılışı	254
10.2. Mezhepleri	257
10.3. Kutsal Metinleri	259
10.4. Temel Öğretileri	260
10.5. İbadetleri ve Uygulamaları	263
10.6. Sembolleri	270
Yararlanılan Kaynaklar	271

Bölüm 11 **SIHİZM**

273

8.1. Tarihsel Gelişimi	275
8.1.1. Sihizm Öncesi Senkretik ve Reformik Hareketler	275
8.1.2. Guru Nanak ve Sihizmin Doğuşu	277
8.1.3. Gelişmesi ve Kurumsallaşması	278
8.2. İnanç ve Temel Öğretileri	283
8.2.1. Tanrı İnancı	284
8.2.2. Karma ve Reenkarnasyon	285
8.2.3. Kurtuluş Öğretisi	286
8.2.4. Dünyevi İllüzyon	287
8.2.5. Guruluk	288
8.2.6. Diğer İnançları	289
8.3. Kutsal Kitap	289

8.4. Kardeşlik Teşkilatı: KHALSA	292
8.5. Sih İbadet ve Uygulamaları	294
8.6. Tapınak	297
8.7. Sih Grupları	297
8.8. Gün ve Festivaller	290
Yararlanılan Kaynaklar	300

Bölüm 12 **SABİİLİK VE MANİHEİZM**

301

12.1. Sabiilik	303
12.1.1. Ortadoğu'nun Kadim Dini Sabiilik	303
12.1.2. Sabiilikle İlgili Çalışmalar	305
12.1.3. İslam Kaynaklarında Sabiilik	306
12.1.4. Sabiiliğin Tarihsel Gelişimi	310
12.1.5. Sabiilik ve Gnostik Karakteri	311
12.1.6. Sabiiliğin Kutsal Metinleri	313
12.1.7. Sabiiliğin İnanç Esasları	314
12.1.8. Sabiilikte Gelecek Tasavvuru	317
12.1.9. Sabiilikte İbadet Anlayışı	318
12.1.10. Sabiiliğin Kutsal Gün ve Bayramları	321
12.2. Maniheizm	322
12.2.1. Mani ve Maniheizm	322
12.2.2. Maniheizm'in Tarihsel Gelişimi	323
12.2.3. Maniheizm'in Kutsal Metinleri	324
12.2.4. Maniheizm'in İnanç Esasları	326
12.2.5. Maniheizm'deki Temel Bazı Tasavvurlar	329
12.2.6. Maniheizm'de Ahlâki Uygulamalar ve Toplumsal Yapı	332
12.2.7. Maniheizm'de İbadet Anlayışı	334
12.2.8. Maniheizm'in Kutsal Gün ve Bayramları	335
Yararlanılan Kaynaklar	338

Bölüm 13 **MECUSİLİK**

341

13.1. Tarihçe	342
13.2. Zerdüşt'ün Peygamberliği	347
13.3. Kutsal Metinleri	348
13.3.1. Avesta	349

13.3.2. Diğer Kutsal Metinler	352
13.4. İnanç Esasları	353
13.4.1. Tanrı İnanıcı	354
13.4.2. Peygamber İnanıcı	356
13.4.3. Melek İnanıcı	356
13.4.4. Ahiret İnanıcı	358
13.4.5. Kurtarıcı İnanıcı	359
13.5. İbadet ve Gelenekler	360
13.5.1. Günlük İbadetler	360
13.5.2. Yıllık İbadetler, Bayramlar ve Diğer Pratikler	361
13.6. Ahlaki Öğretileri	365
Yararlanılan Kaynaklar	366

Bölüm 14 YAHUDİLİK

369

14.1. Yahudi Kimliği	370
14.2. Anahatlarıyla Yahudi Tarihi	371
14.2.1 Atalar Dönemi (M.Ö. XVIII-XVI. Yüzyıllar)	371
14.2.2. Hz. Musa Dönemi (M.Ö. XIII. Yüzyıl)	373
14.2.3. Hâkimler ve Krallar Dönemi (M.Ö. XII-XI. Yüzyıllar)	374
14.2.4. I. Mabet Dönemi (M.Ö. X. yy. Ortaları – M.Ö. 586)	375
14.2.5. Babil Sürgünü (M.Ö. 586-M.Ö. 538)	377
14.2.6. II. Mabet Dönemi (M.Ö. 515-M.S. 70)	378
14.2.7. Hıristiyan Dünyasında Yahudiler	381
14.2.7.1. Hıristiyan Dünyasında Antisemitizm Örnekleri	382
14.2.8. İslam Dünyasında Yahudiler	385
14.2.8.1. Asr-ı Saadette Yahudiler	386
14.2.8.2. Müslüman Memleketlerinde Yahudilerin Genel Durumu	388
14.2.8.3. Yahudilerin Hukuki Durumu	391
14.2.8.4. Dini ve Sosyal Yaşamları	393
14.2.8.5. Bürokraside ve İlimde Yahudiler	395
14.3. Yahudiliğin İtikat Esasları	397
14.4. Yahudiliğin Kutsal Metinleri	400
14.4.1. Yazılı Vahiy	401
14.4.1.1. Tanah'ın Nüshaları	402

14.4.1.2. Yahudi Kutsal Metinlerinin Gütümüze İntikali	404
14.4.2. Sözlü Vahiy	405
14.5. Yahudilikte Hizipleşmeler ve Mezhepler	407
14.5.1. Etnik Zeminde Hizipleşme	407
14.5.2. Kültürel Zeminde Hizipleşme	409
14.5.3. Dini Zeminde Hizipleşme	412
14.5.3.1. Eskiçağ Mezhepleri	412
14.5.3.2. Ortaçağ Mezhepleri	415
14.5.3.3. Modern Çağ Mezhepleri	416
14.6. Yahudilikte İbadetler ve Dini Araç Gereçler	418
14.7. Yahudilikte Özel Günler, Bayramlar, Matemler	420
Yararlanılan Kaynaklar	425

Bölüm 15 **HİRİSTİYANLIK**

427

15.1. Tarihsel Süreç	429
15.1.1. İncillerde İsa	429
15.1.2. Pavlus Dönemi	432
15.1.3. İlk Tartışmalar/İlk Gruplaşmalar	434
15.1.4. İlk Konsiller ve Tartışma Konuları	436
15.1.5. Doğu (Ortodoks)-Batı (Katolik) Kiliselerinin Ayrılık Nedenleri	439
15.1.6. Protestanlık Öncesi Batı Kilisesinde Yaşanan Gelişmeler	443
15.1.7. Protestanlığın Ortaya Çıkışı	446
15.2. Kutsal Kitap	447
15.3. Tanrı İnancı	451
15.4. İbadet ve Mabet	453
15.5. Kilise Uygulamaları/Sakramentler (Sırlar, Ayinler)	455
15.5.1. Vaftiz	456
15.5.2. Evharistiya	456
15.5.3. Pekiştirme	458
15.5.4. Ruhbanlık	458
15.5.5. Evlilik	460
15.5.6. Tövbe	460
15.5.7. Hastaları Meshetme (Son Yağlama)	461
15.6. Kutsal Günler, Bayramlar	461
15.6.1. Noel	463

15.6.2. Epifani (6 Ocak Yortusu)	464
15.6.3. Paskalya	464
15.6.4. Pentekost	465
15.7. Hıristiyan Mezhepleri	465
15.7.1. İlk Dönem Doğu Kiliseleri	466
15.7.1.1. Nesturi Kilisesi	466
15.7.1.2. Monofizit Kiliseler	467
15.7.1.3. Maruni Kilisesi	470
15.7.2. Ortodoks Mezhebi	471
15.7.3. Katolik Mezhebi	473
15.7.4. Protestan Mezhepleri	477
Yararlanılan Kaynaklar	480

Bölüm 16 **İSLÂM**

483

16.1. İslâm'ın Ortaya Çıkışı ve Yayılması	485
16.1.1. Hz. Muhammed Dönemi	485
16.1.2. Hz. Muhammed Sonrası Dönem	492
16.2. İman Esasları	494
16.3. İbadetler	499
16.4. İslam Mezhepleri	504
16.4.1. Fıkhî Mezhepler	504
16.4.1.1. Hanefî Mezhebi	504
16.4.1.2. Mâlikî Mezhebi	505
16.4.1.3. Şâfiî Mezhebi	506
16.4.1.4. Hanbelî Mezhebi	506
16.4.2. İtikâdî Mezhepler	507
Yararlanılan Kaynaklar	509

Bölüm 17 **YENİ DİNİ HAREKETLER**

511

17.1. Yeni Dini Hareketleri Nitelemek İçin Kullanılan Tabirler	513
17.2. Yeni Dini Hareketleri Tanımlama Problemi	513
17.3. Yeni Dini Hareketlerin Temel Özellikleri	516
17.4. Yeni Dini Hareketler versus Yaşayan Dünya Dinleri	517
17.5. Yeni Dini Hareketlerin Tasnifi	520
17.6. Yeni Dini Hareketlerin Üye Profilleri	523
17.6.1. Yaş	525

17.6.2. Cinsiyet	525
17.6.3. Eğitim ve Sosyal Seviye	526
17.6.4. Dini Arkaplan	527
17.7. Ülkemizde Faaliyet Yürüten Bazı Yeni Dini Hareketler	528
Yararlanılan Kaynaklar	531

Bölüm 18 DİNLER ARASI İLİŞKİLER (Dinlerin Diğer Din Mensuplarına Bakışları)	535
--	------------

18.1. Yahudilerin Diğer Dinlere ve Mensuplarına Bakışı	537
18.1.1. Yahudiliğin Hıristiyanlığa ve Hıristiyanlara Bakışı	537
18.1.2. Yahudiliğin İslam'a ve Müslümanlara Bakışı	540
18.2. Hıristiyanlığın Diğer Dinlere ve Mensuplarına Bakışı	541
18.2.1. Hıristiyanlığın Yahudiliğe ve Yahudilere Bakışı	542
18.2.2. Hıristiyanlığın İslam'a ve Müslümanlara Bakışı	543
18.2.3. Hıristiyanlığın Hinduizm'e Bakışı	545
18.2.4. Hıristiyanlığın Budizm'e Bakışı	546
18.3. İslam'ın Diğer Dinlere ve Mensuplarına Bakışı	546
18.4. Hinduizm'in Diğer Dinlere ve Mensuplarına Bakışı	552
18.4.1. Hinduizm'in İslam'a ve Müslümanlara Bakışı	553
18.5. Budizm'in Diğer Dinlere ve Mensuplarına Bakışı	554
Yararlanılan Kaynaklar	556